

Međunarodni položaj dubrovačkih konzulata

Ilija Mitić, pravnik

Nagli razvoj dubrovačke trgovine u XVIII. stoljeću upućivao je Dubrovačku Republiku da osnuje čitav niz novih konzulata širom Sredozemnog mora. Skoro u svim važnijim lukama na obalama Mediterana, pa čak i u nekim lukama na Atlantiku postojali su konzulati Dubrovačke Republike. Tako krajem XVIII. stoljeća nalazimo oko 50 dubrovačkih konzulata, od kojih se skoro polovina nalazila u zapadnom dijelu Sredozemnog mora, što daje sliku bogatih trgovačko-pomorskih veza u to doba.

Konzularna služba Dubrovačke Republike nosi sva glavna obilježja svojstvena tadašnjoj konzularnoj službi evropskih država, kako u načinu izbora, tako i u vrsti ili zvanju konzula. Prema tome se Dubrovačka Republika prilikom osnivanja konzulata pridržavala opće usvojenih načela o radu konzulata u to doba, koji su bili priznati u međunarodnoj praksi. Prema tadašnjoj praksi, a koja se praksa do danas vrlo malo, ili bolje reći nimalo, izmjenila, država imenuje konzula posebnim pismom (lettres de provision), a država u koju se konzul imenuje odobrava njegovo djelovanje (eksequatur). Eksequatur se može odbiti uz navod razloga, a može se kasnije i opozvati.

Imenovanje dubrovačkih konzula vršio je dubrovački Senat većinom glasova. Prilikom postavljanja konzula, isti bi primio od Senata instrukcije, patentno pismo i pečat konzulata, a bio je ovlašten da djeluje na području svog konzularnog okruga. Konzul je bio u stalnoj pismenoj vezi sa Senatom posredstvom Malog Vijeća. Dubrovački konzuli, kao i svi tadašnji konzuli drugih država, primali su od država u kojima su bili imenovani odobrenje — eksequatur.

Ipak u imenovanju dubrovačkih konzula na Malti (od 1755—1798 g.), nije se poštivala ova opće priznata praksa u imenovanju konzula, jer je imenovanje dubrovačkih konzula na Malti vršio Veliki Meštar, odnosno poglavar Malte, uz naknadni pristanak dubrovačkog Senata. Tako nalazimo, pregledavajući arhivski materijal, da se poslije smrti dubrovačkog konzula na Malti Filipa Grassa (1755 g.), obraća pismom dubrovačkom Senatu Giuseppe Crenna, navodeći da je izabran od Velikog Meštra za dubrovačkog konzula, te preporuča dubrovačkom Senatu, da se prihvati ovaj njegov izbor za konzula Dubrovačke Republike na Malti. Senat u svom odgovoru javlja pomenutom Crenni, da priznaje njegovo imenovanje za konzula Republike na Malti, izvršeno od strane Velikog Meštra. Interesantno je također napomenuti, da se konzul Crenna zahvalio na dužnost konzula (1766 g.) zbog bolesti i da je svoje odricanje te dužnosti dao na ruke Velikog Meštra. Isto je tako bio izabran od Velikog Meštra Malte i slijedeći dubrovački konzul na Malti po imenu Antonio Poupelques. Njegov je izbor bio također potvrđen od dubrovačkog Senata.

Ove konzule, birane od Velikog Meštra, kao specijalnu vrstu konzula, dubrovački Senat naziva, za razliku od ostalih konzulata — »konzul deputat« Dubrovačke Republike na Malti.

Ovakova izvanredna i neubičajena praksa imenovanja dubrovačkih konzulata na Malti, vjerovatno se može opravdati prijateljstvom i povjerenjem, koje je gajio dubrovački Senat prema vladajućim osobama, a osobito Velikom Meštru na Malti. Ovu pretpostavku potvrđuje i činjenica, da se način imenovanja konzula na tom otoku izmjenio god. 1798, dolaskom francuza, a kasnije engleza, jer je zadnji dubrovački konzul na Malti po imenu Francisco Zamit imenovan (22. XI. 1800 g.) od strane dubrovačkog Senata. Time je konačno uspostavljena i prilikom imenovanja dubrovačkog konzula na Malti, uobičajena praksa o imenovanju konzula, da konzule imenuje vlada čije interese isti zastupa.

Imenovanje dubrovačkih konzula na Malti od strane tamošnjih organa vlasti, konkretno Velikog Meštra, jedin-

stven je slučaj u konzularnoj praksi Dubrovačke Republike, obzirom da ovakav način postavljanja konzula dubrovački Senat nije praktikovao u ostalim mnogobrojnim konzulatima, pa se može smatrati vrijedan izuzetak.

Staro je razlikovanje konzula na počasne konzule i konzule po zvanju (od karijere). Počasni su konzuli osobe, koji stalno borave u državi i mjestu svog konzularnog sjedišta, te su često državljanji te države. Oni ne dobivaju plaću, nego vrše svoju službu bez izravne naplate. Konzuli po zvanju su činovnici, koji obično ulaze u konzularnu službu za čitav život. Za tu službu se obično traži posebno sprema, a redovito i državljanstvo države, koja ga postavlja. Inače su načelno obje vrste konzula jednake.

Dubrovačka Republika služila se i sa počasnim konzulima. Dubrovački počasni konzuli su većinom bile osobe iz mjesta gdje se trebao osnovati konzulat, te su tako dobro poznavali prilike svog mjesta, a kako su bili većinom imućni ljudi, imali su dobre veze sa mjesnim vlastima, što je koristilo dubrovačkoj trgovini i pomorstvu. Rijetko su konzuli bili građani Dubrovačke Republike. Ovo je ustvari bio jedan od glavnih razloga da je dubrovački Senat uveo u svojoj praksi počasne konzule. Umjesto plaće dubrovački konzuli su imali pravo da od dubrovačkih brodova, koji su dolazili u njihove luke, pobiru konzularnu taksu — pristojbu. Prema tome, kako vidimo, ovakovi, dubrovački konzuli su imali sve osobine počasnih konzula.

U međunarodnom pravu razlikujemo generalne konzule, konzule, vice-konzule i konzularne agente. Generalni su konzuli prije nadzirali više konzulata ili se taj rang davao konzulima u osobito važnim mjestima. Vice-konzul je ili zamjenik konzula ili samostalni konzularni predstavnik u mjestima manje važnosti. Konzularni agent je privatni namještenik konzula, koji ga imenuje i djeluje pod njegovom odgovornošću.

U dubrovačkoj konzularnoj praksi nailazimo na generalne konzule, pogotovo u većim lukama, na konzule i vice-konzule, konzularne agente, te upravitelje konzulata. Vice-konzule u dubrovačkoj konzularnoj službi imenovali su sami konzuli za pojedina mjesta svog konzularnog okruga. Oni su bili lično podređeni i odgovorni konzulu. Međutim, dubrovački Senat, cirkularnim pismom upućenim svim dubrovačkim konzulima godine 1791, odredio je da imenovanje svih vice-konzula mora biti usvojeno od dubrovačkog Senata, bez kojeg usvojenja imenovanje vice-konzula nema nikakove vrijednosti. Prema tome je dubrovački Senat i imenovanje vice-konzula vezao uz svoje odobrenje, što znači da je usvojio stanovište tadašnje konzularne prakse o imenovanju vice-konzula. Institut upravitelja konzulata (tzv. *administratore del consolato*) poznat je u dubrovačkoj konzularnoj praksi samo na obalama Sjeverne Afrike, u Tunisu, Tripolisu i Alžiru. To su bili konzuli raznih država, pretežno holandskih, koji su zastupali, pored interesa svoje zemlje, i interese Dubrovačke Republike, obzirom da Republika nije u tim mjestima imala svoje posebne konzulate.

U ovom kratkom prikazu nastojali smo da uporedimo način izbora, vrste i zvanja dubrovačkih konzulata u zapadnom dijelu Mediterana u XVIII. stoljeću, sa ondašnjim međunarodnim stanovištem i praksom o konzularnoj službi u Evropi. Iz navedenog proizlazi da je dubrovačka konzularna služba u XVIII. stoljeću bila organizirana na principima svojstvenim tadašnjoj konzularnoj službi evropskih država, a koji principi su ostali i do danas skoro neizmjenjeni. Ovakova organizacija dubrovačke konzularne službe, nesumnjivo je doprinijela, da su dubrovački konzuli bili tretirani kao i konzuli ostalih velikih evropskih država, te su zbog toga nesumnjivo mogli efikasno braniti interese Dubrovačke Republike, njezinu trgovinu i pomorce.